

62. Das Vaterunser

(cf. nr. 185)

The Lord's Prayer

Oratio dominica

Matth. 6,7-15

6,31-32, 18,35

7 Προσευχόμενοι δὲ μὴ βατταλογήσητε
ὡσπερ οἱ ἔθνηκοί, δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν
3 τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.
8 μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδεν γὰρ
(ὁ πατὴρ ὑμῶν) ὧν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ
6 ὑμᾶς ἰατῆσαι αὐτόν).

9 οὕτως οὖν προσεύχε-

σθε ὑμεῖς·

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς·

15 ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·

10 ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου·

γενηθήτω τὸ θέλημά σου,

ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς·

11 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός
ἡμῖν σήμερον·21 12 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,
ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέ-
ταις ἡμῶν·

Mark. 11,25. [26]

Luk. 11,1-4

12,29-30

Joh.

11,1-4 (nr. 185, p. 267)

1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ
τινὶ προσευχόμενον, ὥς ἐπαύσατο, εἶπεν
τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· κύ-
ριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς
καὶ Ἰωάννης ἔδιδασκεν τοὺς μαθητὰς αὐ-
τοῦ. 2 εἶπεν δὲ αὐτοῖς· ὅταν προσεύχη-
σθε λέγετε·

Πάτερ,

ἀγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·

ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου

τ1

3 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου
ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν·4 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν,
καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίομεν παντὶ ὀφεί-
λοντι ἡμῖν·

Matth.: 7 Ὑποκρίται B sy^c mae • 8 ἰ ο θεος ο π. υμ. κ¹ B sa mae; Or | ο π. υμ. ο ουρανιος 892^c. 1424 pc sy^h | txt κ^{*} D L W Θ f⁽¹⁾ 33. 892^{*}. 1006. 1342. 1506 22^l latt sy^{a-c-p} bo | ἴανοιξαι το στομα D h • 9 ΟΚ^{*} | ἰ τω ουρανω mae; Didache • 10 ΟD^{*} a b c k bo^{mss}; Cl Tert Cyp | Τ της D L Θ f¹³ 892. 1006. 1342. 1506 22^l | txt κ B W Z Δ f¹ pc • 11 Ὑcottidianum it vg^{mss} | supersubstantialem vg | perpetuum sy^c | necessarium sy^{(p)-h} | venientem sa | crastinum mae bo • 12 ἰ την οφειλην Didache | τα παραπτωματα Or | Γαφιομεν D E (L) W Δ Θ 565 pc sy^c? co? | αφιεμεν κ¹ f¹³ 1006. 1342. 1506 22^l sy^c? co?; Didache Cl | txt κ^{*} B Z f¹ pc vgst sy^{p-h}; GrNy^p
Luk.: 1 Τ και D pc it | Τ προσευχομενος μετα μικρον (?) sy^c (- μ. μ. sy^a) | □κ^{*} • 2 Γ-ευχεσθε 27^s A C H W Δ Θ f¹⁻¹³ 33. 205. 2542 al | Τ p) μη βαττολογειτε ως οι λοιποι· δοκουσιν γαρ τινες οτι εν τη πολυλογια αυτων εισακουσθησονται· αλλα προσευχομενοι D | Τ p) ημων ο εν τοις ουρανοις A C D W Θ Ψ f¹³ 33^{vid}. 892. 1006. 1506 22^l it sy^{a-p-h} co | ημων L pc | txt 27^s κ B f¹ 700. 1342 pc aug vg sy^a; Mcion Or | ΟD pc | ἰ εφ ημας ελθ. σου η βασ. D | ελθετω το πνευμα σου το αγιον εφ ημας και καθαρισατω ημας 700; (Mcion GrNy) | Τ¹ p) γενηθητω το θελημα σου ως εν ουρανω και επι της (- κ^{*} A C D W Δ Θ 69. 788. 892 al) γης κ^(*) A C D W Θ Ψ f¹³ 33^{vid}. 892. 1006. 1506 22^l it vg^a sy^{p-h} bo | γενηθητω το θελημα σου a vg^{mss} sa bo^{mss} | txt 27^s B L f¹ 1342 pc vg sy^{a-c}; Mcion Or • 3 Γ σου Mcion | - 4 pc sy^{a-c} | F p) δος κ D 1506. 2542 pc | ἰ p) σημερον D 1506. 2542 pc it vg¹ bo^{mss}; Or^{p1} • 4 ἰ p) τα οφειληματα D b c ff² vg^{mss} | τα αμαρτηματα f¹ 205 | ἰ ως και αυτοι κ^{*} lat | p) ως και ημεις D 2542 (sy^{a-c}) | Γαφιεμεν κ^{*} L Θ 33. 892. 1006. 1342. 1506 22^l | αφηκεμεν sy^{p-h} | txt 27^s κ¹ A B C D E G H W Δ Ψ f¹⁻¹³ 579 al | ἰ p) τοις οφειλεταις ημων D 2542 it bo^{p1}

1^{sq} cf Sir 7,14(15); Is 1,15; Eccl 5,1; cf 51 || 2^{cf} Mt 5,47 || 4^{sq} cf Is 65,24; Mt 7,11; cf 34 sqq || 14-25 cf 51-54 || 14^{cf} Dt 32,6; Jr 31,20 (38,20 LXX); MI 1,6; 2,10; Ps 89,27; Sir 23,1; Sap 2,16; Is 64,7; 63,16 etc; 1Pt 1,17 || 15^{cf} Ez 36,23; Is 29,23; Jo 17,6 || 17^{cf} Mt 26,42 par (nr 330); Ps 103,20sq; cf 50 || 19^{sq} cf Prv 30,8; Jo 6,32; cf 41 sq || 20(Lc) cf Lc 19,47; Act 17,11 || 21^{sq} cf Mt 18,21-35 (nr 172.173); Sir 28,2; cf 26 sqq

[Matth. 6,7-15]

Mark.

[Luk. 11,1-4]

Joh.

24 13 καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν,
ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. [†]
14 Ἐὰν ὁ γὰρ ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ
27 παραπτώματα ^{ο1} αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν
ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος·
15 ἔὰν δὲ μὴ
30 ἀφήτε τοῖς ἀνθρώποις [†], οὐδὲ ὁ πατήρ
(ὑμῶν ἀφήσει) τὰ
παραπτώματα ὑμῶν.

6,31-32 (nr. 67, p. 90)

33 31 Μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες· τί φάγωμεν;
ἢ τί πίωμεν; ἢ τί περιβαλώμεθα; 32 πάντα
γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦσιν·
36 οἶδεν γὰρ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρή-
ζετε τούτων ἀπάντων.

18,35 (nr. 173, p. 254)

35 Οὕτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ποιήσει
39 ὑμῖν, ἔὰν μὴ ἀφήτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ
ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν.

11, 25. [26] (nr. 275, p. 374)

25 Καὶ ὅταν ἴσθητε προσευχόμενοι, ἀφ-
ἴετε εἴ τι ἔχετε κατὰ τινος, ἵνα καὶ ὁ πατήρ
ὑμῶν ὁ [†] ἐν τοῖς οὐρανοῖς [†] ἀφή ^ο ὑμῖν τὰ
παραπτώματα ^{ο1} ὑμῶν. [†] [26 εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ
ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατήρ
ὑμῶν ὁ ἐν ^ο τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει [†] τὰ
παραπτώματα ὑμῶν.]

καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν
[†]

24

27

30

39

12, 29-30 (nr. 201, p. 285)

29 Καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε
καὶ τί πίητε καὶ μὴ μετεωρίζεσθε· 30 ταῦτα
γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητοῦσιν,
ὑμῶν δὲ ὁ πατήρ οἶδεν ὅτι χρή-
ζετε τούτων.

33

36

42 Evang. sec. Hebraeos (Hieronymus, Comm. in Matth. 6,11): In evangelio quod appellatur secundum Hebraeos pro supersubstantiali pane
maar repperi, quod dicitur crastinum, ut sit sensus: »Panem nostrum crastinum, id est futurum, da nobis hodie«.

42

Cod. N.T. 1424 (ad Mt 6,13): Τὸ «ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία» ἕως τοῦ «ἀμὴν» ἐν τισὶν ἀντιγράφοις οὐ κεῖται.

45 1. Clem. ad Cor. 13, 2: Οὕτως γὰρ εἶπεν· »Ἐλεᾶτε ἵνα ἐλεηθῆτε· ἀφίετε, ἵνα ἀφεθῆ ὑμῖν· ὡς ποιεῖτε, οὕτω ποιηθήσεται ὑμῖν· ὡς δίδοτε, οὕτως δοθήσεται
ὑμῖν· ὡς κρίνετε, οὕτως κριθήσεσθε· ὡς χρηστεύεσθε, οὕτως χρηστευθήσεται ὑμῖν· ὡς μέτρω μετρεῖτε, ἐν αὐτῷ μετρηθήσεται ὑμῖν«.

45

48 Polycarpus ad Phil. 6, 2; 7, 2: 6² Εἰ οὖν δεόμεθα τοῦ κυρίου, ἵνα ἡμῖν ἀφῆ, ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς ἀφιέναι· ἀπέναντι γὰρ τῶν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ ἔσμεν
ὀφθαλμῶν, καὶ πάντας δεῖ παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἕκαστον ὑπὲρ αὐτοῦ λόγον δοῦναι. 7² Διὸ ἀπολιπόντες τὴν ματαιότητα τῶν πολλῶν
καὶ τὰς ψευδοδιδασκαλίας ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν παραδοθέντα λόγον ἐπιστρέψωμεν, νήφοντες πρὸς τὰς εὐχὰς καὶ προσκαρτεροῦντες νηστεῖαις, δεήσεσιν
αἰτούμενοι τὸν παντεπόπτην θεὸν »μὴ εἰσενεγκεῖν ἡμᾶς εἰς πειρασμόν«, καθὼς εἶπεν ὁ κύριος· »Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής«.

48

Mart. Polycarpi 7.1: Κάκειθεν δὲ ἠδύνατο εἰς ἕτερον χωρίον ἀπελθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἐβουλήθη εἰπῶν· »Τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γενέσθω«.

51 51 Didache 8, 2-3; 10, 5: 8² Μηδὲ »προσεύχεσθε ὡς οἱ ὑποκριταί«, ἀλλ' ὡς ἐκέλευσεν ὁ κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ, »οὕτω προσεύχεσθε· Πάτερ ἡμῶν
ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου, ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου, γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον
δος ἡμῖν σήμερον, καὶ ἄφες ἡμῖν τὴν ὀφειλὴν ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν, καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς
54 ἀπὸ τοῦ πονηροῦ«· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. 3 τρὶς τῆς ἡμέρας οὕτω προσεύχεσθε. 10⁵ Μνήσθητι, κύριε, τῆς ἐκκλησίας σου
τοῦ ῥύσασθαι αὐτὴν ἀπὸ παντὸς πονηροῦ καὶ τελειῶσαι αὐτὴν ἐν τῇ ἀγάπῃ σου, »καὶ συναξὸν αὐτὴν ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων«, τὴν ἁγιασθεῖσαν, εἰς
τὴν σὴν βασιλείαν, ἣν ἐτοίμασας αὐτῇ· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας.

51

54

Matth.: 13 Ταμην 17 vg^{cl}; (1 Chr 29,11-13) οτι σου εστιν η βασιλεια και (- η β. κ. 1342 k sa; Didache) η δυναμις και (- η δ. κ. sy^c) η δοξα (- κ. η δ. k) εις τους
αιωνας (+ των αιωνων 2148 pc k sa^m); αμην (- αμ. g¹ k sy^p; Didache) L W Θ f¹³ 33. 892. 1006. 1342. 1506 22 f g¹ k q sy sa bo^{p1}; Didache | οτι σου εστιν η βασ. του
πατρος και του υιου και του αγιου πνευματος εις τους αιωνας· αμην 1253 (pc) | txt κ B D Z 0170 f¹ 205 pc lat mae bo^{p1} ● 14 ΟD* L 788 pc sa^m | Ο¹D | Γεν τοις
ουρανοις Θ 700 it | ουρ. τα παραπτωματα υμων L f¹³ pc lat; Bas ● 15 Τα παραπτωματα αυτων B L W Θ f¹³ 33. 892^m. 1006. 1342. 1506 22 (b) f q sy^{c-h} sa bo^{p1} | txt κ
D f¹ 205. 892* pc lat sy^p mae bo^{p1} | Γ υμιν αφ. κ pc | υμων αφ. υμιν D pc it vg^{cl} sy^{p-h} | αφ. υμιν c sy^c

Mark.: 25 Γ-κτητε B G W (Δ) 33. 205. 1006. 1342. 1582 pm | στητε κ | εστηκετε L (892) | των D | Γ-ησει D Θ 346. 565. 700. 1506 pc | ΟΘ 565. 700. 1506 pc a ff² i k |
Ο¹D | Γ[26] add. A C D Θ f¹⁻¹² 33. 1342. 1506 22 lat sy^{p-h} bo^{p1}; Cyp, sed O C D f¹⁻¹³ 2542 pc et T υμιν D f¹² 2542 al lat sy^p bo^{p1} | txt κ B L W Δ Ψ 205. 565. 700. 892. (1006).
2427 pc k l sy^c sa bo^{p1}

Luk.: 4 Γ αφες ημας (εισ)ενεχθηναι Mcion | Γ p) αλλα ρυσαι ημας απο του πονηρου (κ¹) A C D W Θ Ψ f¹³ 33. 892. 1006. 1506 22 it vg^{mss} sy^{c-p-h} bo^{p1} | txt 22⁷⁵ κ² B
L f¹ 700 pc vg sy^p sa bo^{p1}; Mcion Tert Or

24sq cf Mc 14, 38 par (nr 330); Ps 17, 30 LXX; Sap 16, 8; 1 Cor 10, 13; Jo 17, 11. 15; 2 Th 3, 3; 2 Tm 4, 18; cf 49 || 25 cf app. crit; cf 43. 54 sq;
2 Tm 4, 18; Arc 4, 11; 12, 10 || 26sq cf Sir 28, 2; Mt 18, 21sq; 5, 25; Kol 3, 13; cf 21sq. 44. 46 || 29sq cf 38sq || 34sq cf
4sq || 38sq cf 29sq || 41sq cf 19sq || 43 cf app. crit. ad 25 || 44 cf 26sq || 46 cf 26sq || 49 cf 24 || 50 cf 17 || 51 cf
1sq || 51-54 cf 14-25 || 54sq cf 25